

Nota a *La coneixença del poeta*

El present text de Musil, aparegut l'any 1918 en una revista literària amb el títol de Skizze der Erkenntnis des Dichters i aplegat en el volum miscel·lani Tagebücher, Aphorismen, Essays und Reden, Hamburg 1955, Rowohlt Verlag, pp. 781-785, a cura d'Adolf Frisé, té un interès doble: en primer lloc és representatiu de la forma de pensament musiliana manifestada en «assaig». L'autor de L'Home sense qualitats havia escrit que Ulrich, el protagonista, es proposava això: «Així com en els diversos capítols d'un assaig es considera un objecte des de molts angles sense abastar-lo tot d'un cop —un objecte, si és pres en conjunt i tot de cop, perd tot seguit el volum i queda reduït a un concepte—, així ell es pensava que aquesta era la manera més justa de considerar i de tractar el món i la pròpia vida». L'assaig musilià esdevé, així, un objectiu de vida i d'art; l'assagisme és una actitud que obre l'home a la realitat oberta; una actitud del pensament que experimenta la varietat, la diferència, el cas únic pretesament repetit; una actitud de mal·fiança envers les totalitats acabades i envers els sistemes tancats.

En segon lloc el text presenta l'interès de reivindicar per al poeta, és a dir, per a l'escriptor i per a l'artista, el poder cognoscitiu de l'Erkenntnis, de la re-coneixença, enfront dels qui instal·lats en la Kenntnis, en el coneixement, l'exclouen del món de la racionalitat i el releguen a l'esfera de l'Erlebnis, de la vivència pura, de la immediatesa opaca. L'error, segons Musil, és pensar que es tracta de dues esferes essencialment diferents i que en l'una hi ha la raó, la norma, i en l'altra la desraó i l'excepció. De fet Musil denuncia la manipulació a què els detentors de la racionalitat intenten de sotmetre el poeta en exaltar-lo com a «vident» o «fol·l» o «infant», és a dir, com si fos una anomalia de la raó. En conseqüència reclama per al poeta el poder de penetrar cognoscitivament el real i això amb la facultat comuna als homes, la raó. És així, al capdavall, com la coneixença del poeta és atribuïda no sols als poetes sinó als homes. D'una banda perquè s'eixampla l'extensió del terme «poeta» (Dichter) per a abastar tot escriptor i tot artista. De l'altra, perquè entén que hi ha el poeta actiu i el poeta reactiu, dues cares d'una moneda, l'un i l'altre posseïdors de la re-coneixença que els fa humans.

RICARD TORRENTS

LA CONEIXENÇA DEL POETA

En la mesura que ha pujat en la vida del comú el prestigi dels professors, menyscabat d'ençà dels temps de Bismarck i de la Paulskirche, ha baixat el dels poetes; avui que l'intel·lecte professoral ha assolit la cotització pràctica més alta d'ençà que el món és món, el poeta ha pervingut al títol corrent de literat, sota la qual denominació s'entén aquella persona que mancances no investigades priven d'esdevenir un bon periodista. La importància social d'aquest fenomen no s'ha de menysvalorar, i és ben justificat de dedicar-li alguna reflexió. Que la reflexió es limiti a considerar la intel·lectualitat i resulti, en miniatura, un intent de fer un examen gnoseològic, pel fet que només considera el poeta com qui coneix d'una manera determinada i en una esfera determinada, és una reducció volguda, que naturalment no trobarà justificació sinó en els seus resultats. Sempre, però, que aquí parlarem del poeta com d'un gènere particular d'home, tingui's en compte a l'avançada que, amb això, no ens referim únicament a aquells qui escriuen; hi pertanyen molts d'altres que eludeixen tal activitat, els quals constitueixen la cara, la banda reactiva de la part activa del tipus.

El poeta, el podríem descriure com l'home que amb el màxim d'intensitat pren consciència de la irremeiable solitud del jo en el món i enmig dels homes. Com l'home hipersensible, a qui mai no li podrà ésser feta justícia, l'ànim del qual reacciona davant de motius imponderables més que davant dels ponderats. És l'home que detesta les personalitats eminentes amb aquella superioritat temerosa amb què un infant es mira els adults que s'han de morir mitja generació abans que ell. L'home que fins i tot en l'amor i en l'amistat sent alenar l'antipatia que allunya l'un de l'altre tots els éssers, la qual configura el fútil i dolorós secret de la individualitat. Que és capaç i tot d'odiar els propis ideals, puix que no se li presenten com els objectius, ans com els residus descompostos del seu idealisme. Això són només alguns exemples singulars i concrets. A tots, però, els corresponen, més ben dit, a tots els serveixen de base unes determinades actituds i experiències cognoscitives així com el món d'objectes corresponent a aquestes.

La millor manera d'entendre la relació del poeta amb el món és

partint del seu contrari: l'home que està en el punt fix *a*, l'home racional en l'esfera racioide. Disculpeu la lletjor extrema d'una tal provatura lèxica així com la confusió històrica que li serveix de base, car no fou pas la natura que es conformà segons la raó, ans aquesta segons la natura; però no trobo cap altre mot que expressi degudament no sols el mètode sinó també el seu èxit, no sols la submissió dels fets sinó també llur servilisme, aquesta immerescuda complaença de la natura en determinats casos; en pretendre la qual, però, en tots els casos, els homes han comès una clara manca de tacte. Aquesta esfera racioide —delimitada grosserament— comprèn tot el que és reduïble científicament a sistema, tot el que és compendiable en lleis i regles, abans que tot, doncs, la natura física; la natura moral, en canvi, només la comprèn en pocs casos excepcionals d'èxit. És una esfera caracteritzada per una certa monotonia dels fets, pel predomini de la repetició, per una relativa independència dels fets els uns dels altres, talment que d'ordinari s'enquadren en grups de lleis, regles i conceptes ja anteriorment formats, qualsevulla que sigui l'ordre successiu en què vénen descoberts. Per damunt de tot, però, es caracteritza per això: perquè és una esfera en què els fets es deixen descriure i es deixen transmetre de manera unívoca. Un nombre, una intensitat de llum, un color, un pes, una velocitat, tot són conceptes la part subjectiva dels quals no en disminueix el significat objectiu, universalment transferible. (Per contra, d'un fet de l'esfera no racioide, posem per cas el contingut del simple enunciat «ell ho volia», no podem mai arribar a fer-nos-en una idea suficientment precisa, si no és a còpia d'inacabables aclariments addicionals). Es pot dir que l'esfera racioide és dominada pel concepte del fix i de la desviació no presa en consideració; pel concepte del fix en tant que una *factio cum fundamento in re*. També aquí trontolla el terra, les bases últimes de la matemàtica no són assegurades per la lògica, les lleis de la física no són vàlides sinó aproximativament i els astres es mouen en un sistema de coordenades que no troba enlloc l'origen. Però hi ha l'esperança —no infundada— de posar-ho tot en ordre, i la frase que Arquímedes pronuncià fa més de 2.000 anys, «doneu-me un punt *fix* i faré sortir el món depolleguera», és encara avui l'expressió justa del nostre comportament afectat d'esperances.

En aquest conjunt d'accions ha sortit la solidaritat espiritual dels homes i hi ha prosperat més que mai sota la influència d'una fe i d'una església. Per això res no és tan comprensible com el fet que els homes intentin d'aplicar una manera igual de procedir fins i tot en les relacions morals, enteses en el sentit més ampli, malgrat que la cosa esdevingui cada dia més i més difícil. També en l'esfera moral es procedeix avui segons el principi de l'encofrat i s'hi van enfonsant en el no definit els rígids caixons dels conceptes entre els quals es colla una trama reticular de lleis, de regles i de fórmules. El caràcter, el dret, la norma, el bé, l'imperatiu, allò que és fix des de qualsevol punt de vista, són aquestes pilastres a la petrificació de les quals es dóna molta importància per tal de poder-hi fixar la xarxa dels centenars de decisions morals concretes que cada dia la vida exigeix. L'ètica encara avui dominant és, en el mètode, una ètica estàtica que té el concepte de fix com a concepte fonamental. Però com que en el camí de la natura a l'esperit s'ha passat, com qui diu, d'un immòbil laboratori de minerals a un hivernacle ple de moviments insospitats, la seva aplicació demana una tècnica molt còmica de la restricció i de la revocació, la complexitat de la qual basta tota sola perquè la nostra moral es manifesti madura per a desaparèixer. Penseu en el popular exemple de les mutacions sofertes pel manament «no mataràs», des de l'assassinat fins a la guerra passant per l'homicidi voluntari, la mort de l'adúlter, el duel, l'execució de la pena capital, penseu en tot això i busqueu-hi la fórmula racional unitària: trobareu que és com un garbell; en fer-ne ús, els forats tenen tanta importància com el trenat.

Aquí, en efecte, temps ha que s'ha entrat en l'esfera no racioide; la moral no ens ofereix sinó un exemple capital, així com la ciència natural ens n'oferia un per a l'altra esfera. Si l'esfera racioide és la del domini de la «regla amb excepcions», l'esfera no racioide és la del domini de les excepcions damunt la regla. Potser es tracta només d'una diferència gradual, però de totes maneres demana un capgirament complet de posició per part de qui coneix. Els fets en aquesta esfera no es deixen sotmetre, les lleis són garbells, els esdeveniments no es repeteixen, ans són il·limitadament variables i individuals. No aconseguixo de caracteritzar més bé aquesta esfera si no és assenyalant que és l'esfera de la reactivitat de l'individu

envers el món i els altres individus, l'esfera dels valors i de les valoracions, la de les relacions ètiques i estètiques, l'esfera de la idea. Un concepte, un judici, són en grau molt alt independents del mode d'aplicar-los i de la persona que els aplica; una idea, pel que fa al seu significat, depèn en grau molt alt de totes dues coses, sempre té un significat determinat només ocasional i s'apaga si la desfeu de les seves circumstàncies. Agafo una qualsevol afirmació ètica: «No és permès de sacrificar la vida o de posar-la en perill per una opinió», i qualsevol que hagi estat tocat o lleugerament fregat per les empremtes de vivències ètiques sabrà que d'una manera igualment tan fàcil es pot afirmar el contrari i que caldrà un extens tractat tan sols per explicar en quin sentit s'entén, tan sols per afilerar experiències segons una direcció indicativa, la qual tanmateix, després es ramifica, en un lloc o l'altre, fins a perdre's de vista, havent aconseguit, però, sigui com sigui el seu propòsit. En aquesta esfera la comprensió de cada judici, el sentit de cada concepte estan envoltats d'un embolcall d'experiències més delicat que l'èter, d'una arbitrarietat personal i d'una no arbitrarietat personal en alternança contínua a cada segon. Les realitats d'aquesta esfera i, per tant, llurs relacions són infinites i incalculables.

Aquesta és l'esfera del poeta, la seva pàtria, l'esfera de domini de la seva raó. Mentre el seu antagonista cerca el fíx i s'accontenta de poder formular amb el seu càlcul tantes equacions com incògnites troba, aquí *a priori* no s'acaben mai ni les incògnites ni les equacions ni les possibilitats de solució. La comesa és: descobrir sempre noves solucions, connexions, constel·lacions, variants; fer aparèixer prototipus del procés seguit pels esdeveniments, models atractius de com es pot ésser home; *enginyar* l'home interior. Espero que aquests exemples seran prou clars per excloure la idea d'un entendre, d'un copsar, etc., «psicològics». La psicologia pertany a l'esfera racionale i la varietat dels seus fets no és pas tampoc infinita, tal com ensenya la possibilitat de l'existència de la psicologia com a ciència experimental. El que és incalculablement variat són només els *motius* de l'ànima i, amb ells, la psicologia no hi té res a fer.

L'error d'establir que es tracta de dues esferes diferents en llur essència és la causa de la consideració burgesa del poeta com a home

d'excepció (i d'aquí a l'home irresponsable no hi ha gaire tros). En veritat és home d'excepció en la mesura que és l'home que presta atenció a l'excepció. No és ni el «foll», ni el «vident», ni «l'infant», ni cap anomalia de la raó. Ni tan sols no usa cap modalitat ni capacitat de coneixença diferents de les de l'home racional. L'home eminent és el que disposa del major coneixement dels fets i de la major racionalització per a associar-los: tant en una esfera com en l'altra. La diferència és que l'un troba els fets fora d'ell mateix i l'altre en si mateix, l'un troba sèries d'experiències associades i l'altre no.

No estic gens segur, és clar, que no sigui una pedanteria analitzar tan minuciosament el que potser no és sinó una obvietat, i voldria al·legar com a disculpa el que respecte d'això ha restat sense dir, per bé que sigui igualment important: primer de tot la delimitació entre les anomenades ciències històriques i les de l'esperit, la qual no és pas senzilla, però confirma el que s'ha dit fins al moment. Ara, si unes tals recerques han de valer com a pedanteries o bé com a indispensables, és cosa que al capdavall dependrà només de la importància que s'atribueixi a la demostració que és l'estructura *del món i no pas de les pròpies aptituds allò que assigna al poeta la seva comesa*, la demostració *que té una missió!*

Sovint s'ha assignat al poeta la comesa d'ésser el cantor, el transfigurador del seu temps i de trasmudar-lo en èxtasi, així tal com és, en l'esfera sobreradiant de les paraules; se li han exigit arcs de triomf per a l'home «bo» i celebracions dels ideals; se li ha exigit «sentiment» (val a dir naturalment que només uns certs sentiments), i refús de la intel·ligència crítica, la qual empetiteix el món prenent-li la forma, talment com el munt de pedres d'una casa esfondrada és més petit que la casa d'abans. Finalment se li ha exigit (en la praxi de l'expressionisme, la qual té això en comú amb el vell neo-realisme) de confondre la infinitud de l'objecte amb la infinitud de les relacions de l'objecte, per la qual cosa ha sorgit un *pathos* metafísic completament fals: tot això són concessions a l'«estàtic», llur exigència s'oposa a les forces de l'esfera moral, és contrària al material. S'objectarà que tot el que s'ha dit aquí no fa sinó reflectir una concepció purament intel·lectualística. Doncs bé, hi ha obres de poesia que no tenen gaire res del que aquí s'ha considerat com

a comesa principal, i, això no obstant, són obres d'art commovedores, tenen llur bella carn, i la de l'obra homèrica brilla al llarg de mil·lenis fins a nosaltres. Però en el fons tot això ve només de determinades posicions espirituals que han romàs constants o que han tornat a aparèixer. El moviment de la humanitat que mentrestant s'ha anat acomplint ve, per contra, de les variacions. I resta només demanar-se si el poeta ha d'ésser fill del seu temps o bé un procreador dels temps.

RICARD TORRENTS